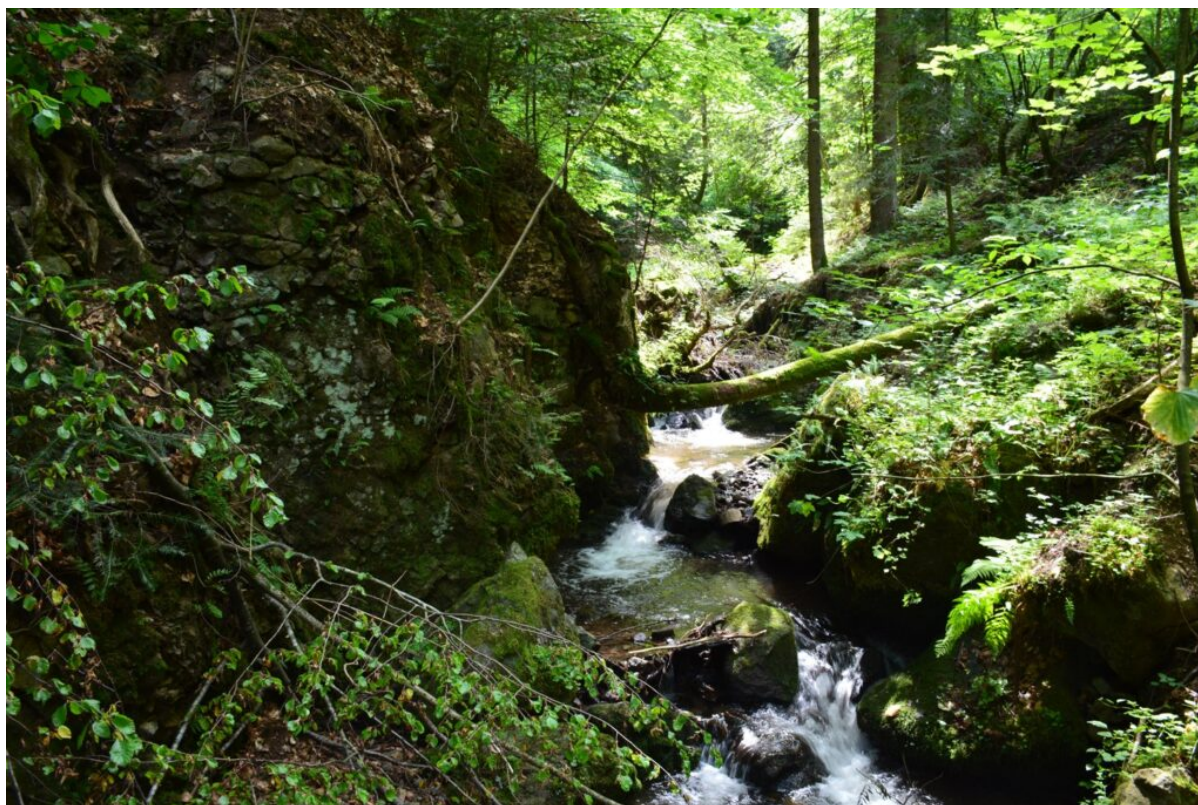

Malachovské náučné chodníky

Kraj:	Banskobystrický
Okres:	Banská Bystrica
Geomorfologická jednotka:	Kremnické vrchy
Geologická jednotka:	sopečné pohorie
Chránené územie:	prírodná rezervácia Pralesy Slovenska - Horná skala
Prístup:	bus Malachov, Jednota, resp. ďalšie zastávky
Východisko:	Malachov, rôzne miesta v Malachovskej doline (pozri nižšie foto mapy z informačného panela)
Trasa:	Ide o sústavu postupne budovaných samostatných trás a okruhov v ich rámci: Rekreačná dolina, Banský chodník (Veľký banský okruh, Malý banský okruh), Prírodovedný chodník (Okruh Skalka, Okruh Dolná skala), Historický chodník a Poštová cesta (pre trasy pozri nižšie foto mapy z informačného panela alebo skladačku)
Dĺžka, prevýšenie:	rôzne
Čas prechodu:	rôzne
Počet zastávok:	rôzne
Náročnosť:	nenáročné až stredne náročné trasy

Zameranie chodníka: prírodovedné, geovedné, banské, historické

Typ chodníka: samoobslužný, líniový i okružný, obojsmerný, peší (jedna z trás cyklistická), celoročný

Nadväznosť na turistickú značku: Jednotlivé trasy sú čiastočne súbežné s rôznymi turistickými značkami.

Rok otvorenia prvej trasy: 2012

Aktuálny stav: Informačné panely sú v dobrom stave.

Textový sprievodca: nie je; skladačka Malachovské náučné chodníky (autor Vladimír Druga, vyd. Obec Malachov)

Kontakt: Občianske združenie Malachovská dolina, Ortútska cesta 145, 974 05 Malachov

Poznámky: (1) V obci a okolí je vybudovaných, resp. plánovaných viacero náučných trás, označených (rozlíšených) smerovkami a symbolmi rôznych farieb. Viac informácií je v skladačke (PDF vyššie), resp. na informačnom paneli (foto nižšie). (2) Vyskytujú sa aj iné podobné spoločné označenia týchto trás, napr. Náučný chodník Malachovskou dolinou či Malachovský náučný chodník.

Využitelnosť pre školy

Trasy náučného chodníka sú vhodné pre terénne vyučovanie.

Čo sa oplatí vidieť na trase náučného chodníka a v okolí

Malachov. Obec zástavbou súvisiaca so západným okrajom Banskej Bystrice (resp. jej miestnej časti Radvaň), od ktorej sa oddelila v roku 1993, v severnej časti kontaktu Kremnických vrchov a Zvolenskej kotliny v úzkej doline Malachovského potoka. Lokalita Hrádok južne nad obcou bola osídlená už počas eneolitu, prvá zmienka o osídlení je pravdepodobne z roku 1263 a písomne je obec doložená z roku 1422. Z roku 1390 pochádza zmienka o bani na ortuť v hornej časti Malachovskej doliny - samotná jej ťažba môže byť staršia. Územie osídlili banskí nemeckí kolonizátori povolani pre ťažbu okrem ortuti aj striebra a železa. Viackrát obec prepadli Turci, v roku 1599 ju i vypálili. Ortuťové bane európskeho významu boli uzavreté v roku 1580 príkazom Dvornej komory vo Viedni, a to po otvorení nového, väčšieho, ortuťového ložiska v Idrii (dnes Slovinsko). Zamestnaním obyvateľstva sa stalo uhliarstvo, poľnohospodárstvo, povozníctvo, v 19. storočí obyvatelia dochádzali do súkennej fabriky do Banskej Bystrice či vzdialenejších železiarní. Nikdy tu nebol postavený kostol ani sa nevyvinula náves. Významným pričinením Andreja Braxatorisa Sládkoviča - zborového evanjelického a. v. farára v susednej Radvani - bola v obci v roku 1858 zriadená ľudová škola. Začiatkom 20. storočia so vznikom ČSR Malachov splynul s Dolnými Pršanmi, sídlom ležiacim paralelne na pravom brehu Malachovského potoka (čo pripomínajú dva cintoríny na protilahlých svahoch údolia), a vznikla súčasná hlavná komunikácia pozdĺž potoka. V rokoch 1959 - 1964 tu založili sad s 1 100 ovocnými stromami.

Dolina Malachovského potoka. Krajinársky pestré územie povodia Malachovského potoka západne povyš obce Malachov budované prevažne neogénnymi pyroxenickými andezitmi lávových prúdov a pyroklastikami štíavnického stratovulkánu, vytvárajúcimi bralá či blokové polia, postihnuté miestami aj intenzívnymi zosuvmi (Kremnické vrchy). V oblasti chatovej osady nad Ortútmí (názov súvisiaci s niekdajšou ťažbou ortuti) od severu od Tajova zasahuje i južne od Malachovského potoka okraj rajónu triasových vápencov a dolomitov (Starohorské vrchy). V oboch celkoch sa tu vyskytujú nevelké ostrovy paleogénnych pieskovcov a zlepcov. Dolinou kedysi viedla poštová cesta z Banskej Bystrice do

Kremnice. Medzi Malachovom a osadou Ortúty Malachovský potok vytvoril hĺbkovou eróziou v andezitoch asi 200 m dlhú **tiesňavu** s 15 m vysokými bralnatými svahmi. Na prítoku Malachovského potoka je tu stupňovitý 15 m vysoký **Malachovský vodopád**. Vysoko v pravom svahu doliny pod Dolnou skalou sú **Ľadové diery** – dutiny medzi andezitovými blokmi, z ktorých v teplých dňoch vanie výrazný chlad a ešte začiatkom mája bývajú vyplnené ľadom či jeho zvyškami – cencúľmi. Balvany sú porastené machmi, lišajníkmi, rašeliníkom, čučoriedkami, brusnicami a jarabinou vysokohorského stupňa, nad nimi je prirodzená horská smrečina a nad ňou sutinový les pralesového charakteru. Ide o typickú mikroklimatickú a vegetačnú inverziu vo výške 800 – 900 m n. m. Neďaleko Ľadových dier v členitom a extrémnom teréne strmých severných svahov **Hornej skaly** so sutinami, skalami a zosuvmi vo výškach cca 690 – 875 m n. m. sa nachádza **prales**, pre svoju odľahlosť zachovalejší ako neďaleký Badínsky prales (viac v samostatnom hesle nižšie). Poniže pralesa v severnom svahu Hornej skaly leží krajinársky pôsobivé horské **Ortútske jazierko**, ktoré je biotopom vzácnych druhov mokradového rastlinstva a živočíšstva, najmä obojživelníkov. Jazierko vzniklo zosuvom, ktorý prehradil dolinu.

Prírodná rezervácia Pralesy Slovenska - Horná skala. Jedna z početných častí (lokalít) hromadného chráneného územia Pralesy Slovenska, vyhláseného v roku 2022, chrániaca prales vo dvoch samostatných areáloch na severných a severovýchodných svahoch masívu Horná skala (1 150 m n. m.) a Košiare (1 050 m n. m.) v severovýchodnej časti Kremnických vrchov západne od Malachova. V relatívne nedostupnom území s extrémnymi horskými geomorfologickými podmienkami – s členitými a strmými svahmi s bralným reliéfom, skalami, sutinami a zosuvmi – v zachovaných prirodzených lesoch dominuje buk, vyššie zastúpenie tu má aj jedľa (s dobrou dynamikou obnovy), smrek a javor horský, a to v rámci biotopov bukových a jedľovo-bukových kvetnatých lesov, ale aj lipovo-javorových sutinových lesov. Popri hojných spevavcoch a dutinových hniezdičoch (sovy, ďatle) sa tu vyskytujú aj niektoré vzácnejšie druhy vtákov a hmyzu. Rezervácia má význam aj pre výskum jeho vývoja v porovnaní s blízkym Badínskym pralesom, v ktorom zastúpenie jedle neustále klesá a jej obnova stagnuje. Je rovnomenným územím európskeho významu (súčasť sústavy Natura 2000). Územie je okrajovo prístupné značkovanými turistickými trasami.

Chránený areál Malachovské skalky. Chránené územie na severozápadnom okraji Zvolenskej kotliny na okraji Radvane, mestskej časti Banskej Bystrice, vyhlásené v rámci severozápadne orientovaného svahu doliny Malachovského potoka v roku 1990 na ochranu jednej z najsevernejších lokalít rozšírenia teplomilných druhov fauny a flóry v rámci biotopov európskeho významu: suchomilné travinno-bylinné a krovinové porasty na vápnitom substráte (6210), suché a dealpínske travinno-bylinné porasty (6190), nížinné a podhorské kosné lúky (6510) a karbonátové skalné steny a svahy so štrbinovou vegetáciou (8210). Na Malachovské skalky s prejavmi silicifikácie dolomitov – premeny pôsobením roztokov kyseliny kremičitej, podobne ako na neďalekej lokalite na náučnom chodníku Horné Pršany – Kremenia, – upozornil už v roku 1868 Dionýz Štúr. Pod skalkami na Stupoch na nive Malachovského potoka sa v rokoch 1633 – 1925 vyrábala veľmi kvalitný pušný prach.

Prírodná pamiatka Horná roveň. Maličké chránené územie západne od Malachova v severovýchodnej časti Kremnických vrchov vyhlásené v strmom juhovýchodnom svahu Hornej rovne, rázsochy v masíve Zlatá studňa, v roku 1991 na ochranu pestrého súboru produktov geologického a geomorfologického vývoja – skalných útvarov vzniknutých selektívnym zvetrávaním vulkanických brekcií.

Kremnické vrchy. Pohorie na strednom Slovensku zhruba medzi Hornou Štubňou, Novou Lehotou, Žiarom nad Hronom, Budčou a Králikmi na severnom okraji vulkanitmi budovaného Slovenského stredohoria, v rámci ktorých susedí na západe s Vtáčnikom, na juhu Žiarskou kotlinou, Štiavnickými vrchmi, Pliešovskou kotlinou a Javorím a na východe so Zvolenskou kotlinou. Od severu hraničí s celkami Fatransko-tatranskej oblasti: Starohorskými vrchmi, Veľkou Fatrou, Turčianskou kotlinou, Žiarom a Hornonitrianskou kotlinou. Geologické podložie tvoria prevažne neogénne andezity lávových

prúdov a ich pyroklastiká a epiklastické brekcie a konglomeráty, v južnej časti aj ryolity (oblasť Starej Kremničky) či neogénne fluviálne štrky a piesčité štrky s preplástkami ílov (okolo Pitelovej) a pleistocénne fluviálne terasové štrkopiesky (Šibeničný vrch). Reliéf je vrchovinový a hornatinový s hlbokými dolinami so strmými až skalnatými svahmi, lokálne v najvyšších častiach (okolo Kunešova, na severe Flochová 1 318 m n. m., východne od Kremnice Kremnický štít 1 008 m n. m.) plochejší s charakterom pahorkatiny. Neogénna vulkanická aktivita a neskoršie tektonické pohyby podmienujú výskyt významných rudných ložísk (drahých kovov, ortuti a i., Kremnické Bane, Malachov) a zdrojov rôznych surovín (keramické materiály, stavebný kameň). Geologická stavba je tiež príčinou hojných zosuvov. V pohorí pramenia významné vodné toky povodia Váhu a najmä Hrona, napr. Turiec, Kremnický potok, Tajovský potok. Z veľkej časti je pokryté nepôvodnými lesmi. V jeho vnútri leží okrem banského mesta Kremnice okolo dvadsať obcí, v ich okolí sú často rozľahlé lúky a pasienky. Pohorie stredom pretína železničná trať Zvolen - Kremnica - Diviaky.

Názvy (niektorých) informačných panelov

Asfaltová cyklotrasa rekreačnou dolinou *(značená červenou farbou)*

1. Medveď hnedý

Banský chodník *(značený čiernou farbou)*

1. História baníctva v Ortútoch
2. Najvýznamnejšie historické banské ložisko Pri jazere

Prírodovedný chodník *(značený zelenou farbou)*

1. Kamenné more
2. Tiesňava Malachovky
3. Malachovský vodopád
4. Ladové diery
5. Poľovníctvo
6. Ortútske jazierko
7. Prales Horná skala

Historický chodník *(značený žltou farbou)*

1. História obce Malachov
2. Tradičná ľudová kultúra v Malachove
3. Hradisko Hrádok

Informačné panely v teréne nie sú označené názvom chodníka ani trasy ani nie sú číslované.

